

Tidsskriftkopi

Tidsskriftkopi af:
Østjysk Hjemstavn
Povlsen, Povl R.
Jens Lassen Tommesen:
Godsforvalter på Frijsenborg 1802-32
1939
4
148-155

DanBib/BOB
bestil-id:
1022011241

BestillingsId: 1457537646870

Dette materiale er indskannet og fremsendt elektronisk i henhold til aftale med COPY-DAN Tekst & Node.

Det er tilladt modtageren af denne e-mail at videresende det indskannede materiale til andre.

Birkekantoret i Hammel. Opført i 1820'erne af J. L. Tommesen.

Jens Lassen Tommesen.

*Godsforvalter paa Frijsenborg 1802—32,
Birkedommer 1832—39.*

Af Poul R. Poulsen.

En af de interessanteste Perioder i vort Folks Udviklingshistorie er unægtelig den saakaldte Oplysningstid 1760—1830. Meget af det gamle stod for Fald; tidligere Livsanskuelser, gamle Fordomme og gammel Slendrian forsvandt. Nye Tanker og Ideer banede sig Vej frem. Samfundet var i Støbeskeen. Navnlig kom Tidens tolerante og humane Tankegang Bondestanden til Gode, saa at denne fra den fortrykte Tilstand, hvori den mange Steder i Landet befandt sig, blev hævet op til Ligestilling med Statens øvrige Borgere. Det var Oplysningstidens Mænd, der stod ved Statens Ror, og deres Maal var at virke til deres Medmenneskers Gavn, Lykke og materielle Fremgang. Og medens Statsmændene og de ledende indenfor den højere Administration har Æren for Reformernes Anordning, blev det deres Tankefæller i mindre Format og Medarbejdere i den mere oplyste Del af Folket, der kom til at gennemføre Reformerne i det praktiske Liv. Blandt Kredse, der saaledes traadte frem og kom til at præge Udviklingen, maa nævnes Præster og Godsforvaltere.

Som en af de Mænd, der gik i Spidsen i en Egn af Østjylland, skal her omtales Godsforvalter J. L. Tommesen, Frijsenborg.

Jens Lassen Tommesen var født 30. Maj 1771 paa Gaarden »Birket« i Hørmested Sogn i Vendsyssel som yngste Søn af en Bonde ved Navn Thomas Andersen. Hvad Tommesen foretog sig i sin Ungdom er ikke oplyst, udover at han i 1795 tog dansk-juridisk Eksamen med bedste Karakter. I 1802 træffer vi ham som Godsforvalter paa Frijsenborg, hvor han under sin Administration havde Frijsenborg, Lyngballe og Søbygaard Godser. (Hax-

holm og Faurskov Godser administreredes af Godsforvalter Saaby, som boede paa Gaarden »Snuron«). Grevskabet var faa Aar i Forvejen ved Arv tilfalden Slægten Krag-Juel-Wind, og Besidderen var, da Tommesen tiltraadte Bestillingen, Fru Sophie Magdalene von Gram. Da Fruen i 1799 overtog Grevskabet, var det i en meget miserabel Tilstand, misrøgtet som det i høj Grad var blevet under Grevinde Frijs-Desmercières's 12-aarige Regimente. Heller ikke i Fru v. Grams og hendes Søn Grev Carl Frederik Krag Juel Wind's Besiddelsestid lykkedes det at bringe Godset paa Fode. Vel var den første Tid gode Aaringer, men snart ramtes Landet af Krigens Ulykker. Først da Grev Jens Chr. Frijs i 1815 havde overtaget Grevskabet, begyndte det store Genrejsningsarbejde der bragte dette op paa Højde med Datidens bedste, større Landbrug. Og i dette Genrejsningsarbejde havde Godsforvalter Tommesen sin store Andel, og han bidrog ved sin Dygtighed og Indsigt, sit utrættelig Arbejde, og ved sin Energi til at Maalet naaedes. Men var end Tommesen ved sin dygtige Administration af de ham betroede Godser Genstand for sit Herskabs og Samtidens Tak og Beundring, saa er det dog ikke saa meget denne Side af hans Virksomhed, der har bidraget til at bevare Mindet om ham, som den Indsats, han gjorde paa det folkelige, kulturelle og landøkonomiske Omraade.

Tommesen var besjælet af en varm patriotisk Aand, og hans rige Initiativ kom flere økonomiske og patriotiske Selskaber til gode. Han var bl. a. Medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og dettes Tilsynsførende paa Grevskabet, Medlem af Selskabet til Kunstflidens Fremme, Medlem af det i 1810 oprettede Økonomiske Selskab for Aarhus Amt og Medlem af dettes Bestyrelse fra Oprettelsen. Han var et Flidsmenneske, der gjorde et virksomt Arbejde i de Foretagender, som havde hans Interesse. Han skrev Betænkninger, udarbejdede Forslag, afgav Indberetninger og viste i det hele taget et frugtbringende Initiativ, hvor han var med.

Tommesen, der i sin Ungdom havde oplevet de store Landboreformers Gennemførelse, var stærkt greben af Oplysningstidens Tanker. Man vilde med Oplysning og Dygtiggørelse gøre Menneskene til mere fuldkomne Væsener, dydige og pligtopfyldende Medlemmer af Samfundet, og i saa Henseende havde man Øjet stærkt opladt for at hæve den sløve, uvidende Almue. Oplysningen blev for disse Forkæmpere for Rationalismen næsten som et Evangelium, der skulde bringes ud til den brede Befolkning. Den berømte Indskrift, som man i 1797 satte paa Frihedsstøtten, er betegnende i saa Henseende, idet den udtrykker som i en Sum de Forhaabninger den oplyste Verden nærrede med Hensyn til Fremtidens Bonde, at han maatte blive »kæk og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig«. Og det var Overklassens Syn, at den skulde træde frem og gaa i Spidsen og reformere ud fra Mottoet: Alt for Folket, intet ved Folket.

Landboreformerne viste sig hurtigt at bære gode Frugter, der gav sig Udslag i en stærk forøget Frembringelse af Landbrugsprodukter, for hvilke der i Aarene efter Aarhundredskiftet var rivende Afsætning til det øvrige Europa, hvor Krigens, rasede og hvor uhyre Hærmasser var Aftager til alt, hvad baade deres egne Lande og Danmark kunde frembringe af Korn, Kvæg og Heste. For det neutrale Danmark var det en ren Gullaschstid og hele Levofoden baade hos Borger og Bonde blev sat betydeligt op. Men Herligheden fik en brat Ende, da vi 1807 blev tvungen ind i Krigens, og vor Stilling med et Slag blev forfærdelig. Ængstelse for Fremtiden optog alles Sind. For Alvor maatte man sande det gl. Ord, at Nød lærer nogen Kone at spinde. Kongen

udstedte Forordninger, hvori han opfordrede til Tarvelighed, Flid og Nøjsomhed, og til at have Opmærksomheden henvendt paa Fremme af indenlandsk Fabrikvirksomhed og Husflid. Patriotiske Mænd rundt om i Riget traadte sammen og virkede hver i sin Kreds for at fremme Kongens Hensigt, og der oprettedes paa mange Steder økonomiske og patriotiske Selskaber samt anlagdes nye industrielle Virksomheder.

Saaledes var Tilstandene altsaa i den Tidsperiode, hvori Tommesen øvede sin Manddomsgerning, og paa Baggrund deraf maa man bedømme hans Virksomhed.

I den første Tid Tommesen var paa Frijsenborg, var han stærkt optaget af Tilendebringelsen af den store Reform med Udskiftningen af Grevskabets Bøndergods. Godt en Snes Aar tidligere var Jordfællesskabet blandt Bønderne bleven ophævet, men en fuldkommen Udskiftning af Landsbyernes Jorder var først i fuld Gang paa den Tid, Tommesen tiltraadte. Og et Spørgsmaal, der mange Steder stod i nøje Forbindelse med Udskiftningen, var Udparcelleringen af Gaardene. Tommesen har i 1804 skrevet en Afhandling om Sagen og heri røbet et bemærkelsesværdigt Fremsyn, som først i en langt senere Tid fandt Anerkendelse og Virkeliggørelse. Fra flere Sider var der bleven udtalt Frygt for at Udparcellering af Jorden skulde medføre for mange smaa Brug, som ikke var i Stand til at ernære sin Bruger og hans Familie, og som derfor frygtedes skulde falde Fattigvæsenet til Byrde, eller hvad endda var værre, søge Næring ved Tyveri og Røveri. Tommesen nærede ingen Frygt for de smaa Husmandsbrug i saa Henseende, kun udtalte han sig for et passende Forhold mellem Gaardene og Husene i de enkelte Sogne, »thi«, skriver han bl. a., »ingen Egn bør bestaa af lutter Huse og ingen By være uden dem. Gaardmanden og Husmanden bør boe tilsammen, den ene kan være den anden til Nytte uden Indgreb i den andens Rettighed. Husmanden bør i Nødsfald tjene Gaardmanden med Haandgjerning, denne hin med Heste og Vogn«. Og han fortsætter: »Husmandens Søn bør kunne gøre sig Haab om Gaardmandens Datter til Kone og Gaardmandens Søn være tjent med Husmandens Datter til Kone. Begge Classer af Landboere ere lige agtværdige og nyttige for Staten«. Han mener, Husmanden med en Lod paa 5—6 Tdr. L. behøver at tjene Bonden, men kan ernære sig af sin Lod og selv dyrke den ved Hjælp af sin Stud og sin Ko. Thi saalænge Husmanden maa lade sin Jords Dyrkning komme an paa Gaardmandens belejlige Tid og Forgødtbeholdende, behandles den daarligt, og saalænge kan Husmanden sjældent ernære sig af Lodden, men for det øvrige maa tjene Bonden, naar han ikke er Haandværker.

I 1809 var Selskabet for indenlandsk Kunstflid oprettet, og af dette Selskab blev Tommesen straks korresponderende Medlem. Som saadan har han til Selskabet indsendt en interessant Beretning om Kunstflidens (Husflid og Haandværk) Tilstand i Frijsenborgegnen. Han begynder i sin Indberetning med at fortælle, at paa denne Egn tilvirker Fønderne i Bondestanden for det meste Tøjet til deres egne og Mandfolkenes Klæder og spinder aarlig Afgrøden af de 2—4 Skp. Hørfrø, som de fleste Gaardmænd saarer. Kvinder af Middelstanden sees sædvanlig med deres Strikketøj i Haanden naar de ikke var optagen af anden Gerning, mange har forfærdiget smukke, uldne Kaste-Tørklæder. Ogsaa lavede Kvinderne Saft og Sirup til Besparelse af Vin og Sukker, samt lavede Edikke og Stivelse, kogte Sæbe o. s. v. Bondens Mandfolk anser deres Dagværk endt med Tasmørket og hendriver Aftenen med Kortspil, Sladder, Svir eller Søvn og det er en stor Sjældenhed, naar en drif-

tig Mand formaar sin Karl til at hjælpe sig med Redskabers Forfærdigelse om Aftenen. Til Husflidens Fremme foreslaar Tommesen Udsættelse af Præmie for Drengbørns Oplæring i nyttig Haandgerning, og at Familier fra Hammerum Herred bosatte sig her og ved deres vante Aftensyssel med Strikning blev en Opmuntring til Efterfølgelse her.

Af dygtige Haandværkere i Egnen nævner han Snedker Zacho paa Frijsenborg; Jens Smed i Vejrsløv, som forfærdigede gode Spader, Høleer og Skæreknive, Henrik Tusen i Thorsø, som laver Stueuhre, og Jens Christensen i Gullev, som forfærdiger Taarnuhre. I Skjoldlev er Mathias Nielsen en Mand af Geni, hans egentlige Profession er Møllebygger, men han bygger tillige Huse, drejer Rokke m. m. I samme By er der en dygtig Kurvemager Jens Jørgensen, som i sidste Halvaar har forfærdiget 31 Ligkister af uafbarkede Kviste og deraf solgt de 22 Stk. til Randers Fattigvæsen. Af Fabriksvirksomheder er der ikke andre end Kornmøller og Teglbrænderier. Ved de fleste Møller er der i den senere Tid indrettet Grubeværker. Kun ved Thorsø Mølle er et lille Stampeværk, hvor Vadmel stampes. Paa Grevskabet er i Aaret 1806 anlagt et betydeligt Teglværk (senere kaldet »Skovfryd«), som leverer gode Mur- og Teglsten til Grevskabets Brug og en Del til Salg. I Hammel By havde Tommesen begyndt en Straahatte Fabrikation. Ved Pøt Mølle havde han fundet nogle Okkersten, der kunde benyttes som Farvematerialer. I Frijsenborg Smedie var hidtil kun benyttet Stenkul. Nu lod Tommesen brænde Tørvekul til Brug i Smedien, et Aar lod han brænde 250 Tdr. Kul.

Om Hr. Schøler, Degn og Skolelærer i Hammel, skriver han, at denne i 6 Aar har dreven 6—8 Tdr. Land med een Hest og en af ham selv forfærdiget let Plov, samt en lille Harve, og at han er den, som først har overbevist ham om, at Husmænd med en Hest, eller med en Stud udmærket kan dyrke sine Lodder. Schøler har ogsaa eftersøgt og fundet Mergel, hvor ingen før formodede, at den fandtes.

Mange af de paa Vejene værende Træbroer bliver erstattet med Stenkister af kløvede Sten, hvorved meget Træ spares.

Saa vidt Hovedtrækkene i Tommesens Indberetning.

Om Fremstilling af Klæde af jydsk Uld skrev Tommesen en Afhandling, i hvilken han gav udførlig Anvisning paa Fremgangsmaaden m. H. t. at fremstille fint Klæde. Ogsaa Humledyrkning havde hans Interesse. Han skrev en Afhandling om Humlens Dyrkning og Behandling og opfordrede Bønderne til Anlæg af Humlehaver. Hvem der vilde anlægge Humlehaver kunde gratis faa Humleplanter hos ham. Da Aarhus Amts økonomiske Selskab oprettedes 1810, var Tommesen blandt de første, der sluttede sig til dette, og han blev Medlem af dets første Bestyrelse. Paa en af Bestyrelsen fremsat Opfordring til Medlemmerne om at fremkomme med Forslag om, for hvilke Genstande Præmie skulde uddeles, indkom der 4 Forslag, hvoraf det ene var fra Tommesen. Af det Forslag som han indsendte, faar man et godt Indtryk af hans rige Initiativ og hans omfattende Interesse for Økonomiens Fremme. Han foreslaar Præmie tilkendt den Gartner eller Skolelærer, der virker mest for saavel Havers Anlæg, som de gamle Anlægs bedre Dyrkning blandt Landalmuen, samt lære Bønderkoner og Piger Dyrkning af nyttige Jordfrugter og Havesager. Ligeledes den Bondemand eller -Kone der anlægger og fortrinlig dyrker de største Frugt- og Køkkenhaver. Han anser det for ønskeligt, om der i Amtet kunde anlægges en Planteskole, hvor Landalmuen kunde faa gode Frugttræer enten gratis eller til en billig Pris. Som et vigtigt Bidrag til

Kartoffelavlens Fremme ansaa han en sikker Afsætning om Efteraaret for vigtig. Han foreslog derfor, at den Brændevinsbrænder, der anvendte de fleste Kartoffler til Brændevin, og den Gaardmand eller Husmand, der avlede flest Kartoffler, burde tilkendes Præmie. Endvidere foreslog han Præmie udsat for Humledyrkning, Hamp- og Hørav, for Kulbrænding af Tørv, for Tilvirkning af Mursten, for Tillæg af sorte Faar for at spare paa Farvning af Ulden, samt for Biavl. Men blandt hans mange Forslag var et især bemærkelsesværdigt, naar henses til, at det vel nok er første Gang, at saadanne Tanker til Husmandsbrugets Fremme fremsattes. Han foreslog Præmie udsat til Husmænd, der dyrkede deres Jord enten ved Spadekultur eller, som han særlig fremhævede, ved Hjælp af en Stud og en let, liden Plov. Desuden udtalte han det for ønskeligt, om en fattig Husmand, der manglede økonomiske Evner til selv at anskaffe sig en Trækstud, af Selskabets Midler maatte kunne laane de fornødne Penge uden Renter og imod Pant i Studen. — Til en saadan let, liden Plov kunde man faa Modellen hos Tommesen.

For at fremme Husfliden foreslog han Præmie udsat til den Husfader eller Husmoder, som lod sine Drengene anvende Vinteraftenerne til at karte, spinde, binde eller flette Kurve eller binde Børster. For Pigebørnenes Haandgøring havde han tænkt sig Undervisningen ledet af flinke Koner i og udenfor Bondestanden, f. Eks. Præste- og Degneenker eller Skolelærerkoner, og at der udsattes Præmie for saadanne der med Held havde undervist de fleste Bønderpigebørn omkring sig i nyttig Haandgøring.

Efter at Bestyrelsen havde behandlet de indkomne Forslag, blev de fleste af Tommesen foreslaaede Emner Genstand for Præmie. Hans dristige Tanke om at yde fattige Husmænd rentefri Laan til Indkøb af en Trækstud har dog ikke fundet Gehør hos de øvrige Bestyrelsesmedlemmer, thi der nævnes intet mere herom.

Tommesens store Interesse for Husfliden gav sig ogsaa Udslag ved en Indsats, som han selv øvede for denne Sag. For i en tidlig Alder at opøve Bøndernes Børn til Flid og nyttig Haandgøring indrettede han i 1809 en Straavarefabrik i Hammel By. Der lavedes særlig Straahatte, men ogsaa Rullegardiner og Maatter af Straa forfærdigedes. Tommesen interesserede sig meget for Virksomheden, af hvilken han anlagde Filialer i et Par andre af Grevskabets Landsbyer. En Mængde Børn, hovedsagelig Piger, forarbejdede i Løbet af en halv Snes Aar store Partier Straavarer, som fandt god Afsætning, men da Regeringen senere fandt paa at beregne sig Afgift af Fabrikken som af andre industrielle Virksomheder, enskønt dens Opgave laa patriotisk Formaal nærmere end økonomisk Vinding, standsede Tommesen Virksomheden.

Først da der var gaaet en Menneskealder efter Bondefrigørelsen, begyndte der i Bøndernes egne Rækker at fremstaa driftige og fremadstræbende Mænd, der ved deres Færd og Virke tiltrak sig Opmærksomheden udenfor deres egen Kreds og som for Eftertiden kom til at staa som Banebrydere for den nye Tids Tanker og Synsmaader indenfor Agerbruget. For disse Foregangsmand kom Tommesen til at betyde overordentlig meget. Han indsaa, at skulde Bonden naa frem til det, der havde været Reformvennernes Hensigt, maatte han give Afkald paa mange af de fra Fædrene nedarvede Skikke og Sædvaner, og gammel Slendrian og Dvaskhed udryddes. Nye Driftsformer i Landbruget maatte indføres, Flid og Vindskibelighed fremmes o. s. v. Tommesen støttede derfor disse fremadstræbende Bønder paa Grevskabet med Raad og Daad, vejledede og opmuntrede dem ved enhver Lejlighed, ligesom han lod

flere af Datidens Landbrugsskrifter cirkulere iblandt dem for at de deraf kunde høste Beløring. Som det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Tilsynsførende indstillede han mange af disse dygtige Bønder til Selskabets Understøttelse og Anerkendelse. Og han havde megen Glæde af det Arbejde, som han derved ofrede paa et bedre og mere udviklet Landbrugs Fremme iblandt Bondestanden paa Grevskabet. Af Bønder, der i saa Henseende har høstet Nytte og Gavn af Tommesens Omsorg og Foretagsomhed, og som ikke uværdig kan betegnes som hans Elever, maa nævnes Niels Remmer, Skivholme Terp, Peder Nielsen Knudstrup, Lerbjerg, Søren R. Michelsen, Haar, Søren Knudsen, Voldby, Jens Jensen, Haar, R. S. Christensen, Velle, Møller Ilsøe, Hagenstrup Mølle, Niels Hansen, Norring, med flere.

For Kundskab og Oplysning blandt Bondestanden gjorde Tommesen ogsaa en betydelig Indsats. I 1804 var den bekendte Godslæge I. Chr. Bredefeldt paa Frijsenborg afgaaet ved Døden, og indenfor de højere Kredse var der alm. Tilslutning til den af Tommesen fremsatte Tanke om ved frivillige Bidrag, at sætte denne udmærkede Læge et varigt Minde. Da Grevinde Sophie Magdalene v. Gram imidlertid selv bekostede det smukke Monument paa Bredefeldts Grav, blev det bestemt, at Overskudet af det indkomne Beløb rettest kunde finde Anvendelse ved at hensættes som et Legat, hvoraf Renterne aarlig skulde anvendes til Indkøb af Bøger til Udlaan eller Uddeling iblandt Almuen, idet Komiteen derved mente mest at bidrage, saavel til Hæder for den Afdøde som til Nytte for det almene. Legatet eller Stiftelsen som den kaldtes fik Navnet »Bredefeldts Minde«, og Tommesen valgtes, man kan næsten sige selvfølgelig, til Stiftelsens Formand og Administrator og virkede som saadan til sin Død. Med stor Interesse arbejdede han gennem Aarene paa Vedligeholdelse og Udvidelse af Virksomheden, saaledes fik han efter Ansøgning tilsendt Bøger baade fra Det kgl. Landhusholdningsselskab og fra Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug. Denne Institution, som i højeste Grad var Tommesens Værk, var paa den Tid ret enestaaende i sin Art paa Landet, thi hidtil havde Bonden og Almuemanden kun i meget ringe Grad haft Adgang til ved Læsning at udvide sine Kundskaber; nu fik han ved Læsning af Bøger fra denne Bogsamling Lejlighed til at stifte Bekendtskab med den ny Tids Tanker, og Bogsamlingen blev en Løftestang af ikke ringe Betydning for flere af Datidens fremadstræbende Bønder paa Grevskabet. Sin Interesse for folkelig og kulturel Oplysning viste Tommesen ogsaa ved, at han skænkede Bogsamlingen en Del af sit private Bibliotek. Bredefeldts Boglegat bestaar endnu, men virker under andre Former, mere afstemte efter Nutidens Krav, idet Renterne af Kapitalen, der nu er paa ca. 4000 Kr. gaar til Hammel Bibliotek.

Som den alsidige interesserede Mand Tommesen var, var han heller ikke uberørt af de Rørelser, der rejste sig, da Kong Frederik den Sjette havde kaldt Folket til Deltagelse i Statens Styrelse. Ved de første Valg, der afholdtes til den nørrejydske Stænderforsamling i 1834, stillede han sig som Deputeret ved Valget i 11. Distrikt (Skjolddelev). Han opnaede dog ikke at blive valgt, hvad der var ham en stor Skuffelse; thi da en stor Del af Distriktet hørte under Godset, havde han forventet sig særlig Støtte af Vælgerne derfra.

Bønderne foretrak dog en af deres egne, idet Peder Nielsen Knudstrup, valgtes. Tommesen blev dog valgt som Suppleant, men opnaede aldrig at faa Sæde i Stænderforsamlingen.

Da Tanken om Oprettelsen af en landøkonomisk Forening for Grevska-

bet Frijsenborg fremkom, fandt den en virksom Støtte hos Tommesen, og han var en af de syv Mænd der udsendte Opraabet til Foreningens Opretelse 1838. Hans Død kort efter afskar ham fra at komme til at præge Foreningens Arbejde.

Naar man af foranstaaende har faaet et Indtryk af, hvilken indsigtfuld og forstaaende Mand Tommesen var, maa man forbavses over, at han ialfald paa et Omraade tog saa grundigt Fejl som Tilfældet var. Det var i hans Syn og Bedømmelse af Berberissens Skadelighed. Og i denne Fejltagelse hildede han sig saa dybt og fremkaldte den Strid, der satte saa megen Bitterhed i hans Sind og i ikke ringe bidrog Grad til, at han ikke fik det Eftermæle, som hans ellers saa fortjenstfulde Virksomhed gjorde ham fortjent til. Sagen, der i sin Tid vakte betydeligt Opsigt over hele Landet, var i Korthed følgende: I flere Aar var Rugen hver Sommer bleven angreben af en Rustsygdom, der bevirkede, at Sæden ødelagdes til stort Tab for Dyrkerne. Skolelærer N. P. Schøler i Hammel, der beskæftigede sig en Del med Plantepatologi, havde udfundet, at Aarsagen til Rugsædens Ødelæggelse skyldtes Berberisplanter, der optraadte som Vært for den Rustsvamp, der ødelagde Rugen, og han paaviste, at ved Fjernelse af Berberisbusken, hvoraf der fandtes mange, vilde Sygdommen ophøre. Denne Opfattelse af Berberissen deltes hverken af Videnskaben eller en talrig Skare af de mest fremtrædende Landmænd og Embedsmænd i Landet. Tommesen sluttede sig hertil og blev en drabelig Anfører for dem, der drog ud for at forsvare Berberissen, ligesom han blev en forbitret Modstander af Skolelærer Schøler, I Blade, Landbrugsskrifter og Pjecer og paa forskellige andre Maader førte de to Mænd en sindsoprivende og voldsom Kamp, hvori de begge lidenskabeligt forfægtede deres Standpunkter. Tommesen udsendte saaledes i 1815 en hel Bog »Bidrag til Berberissens Forsvar« som bl. a. indeholder Udtalelser fra en Række fremstaaende Mænd som Præsterne Hyphoff, Lyngaa, Assens, Aarslev, Secher, Søften, Calundan, Skorup, Sundorff, Houlbjerg, Godsejer Secher, Skaarupgaard, Kaptajn Lichtenberg, Bidstrup, Forvalter Christensen, Boller og som alle sluttede sig til Tommesens Synspunkter. I Aarevis fortsattes Fejden bittert og lidenskabeligt fra begge Sider, men Eftertidens mere videnskabelige Forskning har dog fuldtud givet Schøler Ret i hans Fordømmelse af Berberissen.

Indtil 1833 havde Tommesen sin Bopæl paa Frijsenborg, men i dette Aar lod han en fæsteledig Bondegaard i Hammel By indrette til Godskontor. Her lod han opføre en ny, komfortabel Hovedbygning, hvor han tog Bopæl, og den er nu det eneste synlige Minde om Tommesens Foretagsomhed. Efter at han var bleven udnævnt til Birkedommer 1832, blev han boende paa Gaarden, der siden næsten uafbrudt har tjent som Bolig og Kontor for efterfølgende Birkedommere.

Birkets gamle Tinghus ude i Skoven var efterhaanden bleven forfaldent og utidssvarende, og Tommesen foranledigede derfor, da et nyt Tinghus i 1837 skulde bygges, at dette kom til at ligge i Hammel By i Nærheden af hans Bolig. De Bestræbelser, som han udfoldede for at faa Tinghuset lagt i Hammel, hvorved denne blev Tingby for Birket, gør, at Tommesen med Rette kan betegnes som Byens Grundlægger, ialfald blev dette Aarsagen til, at Byen derved hævede sig op over et alm. Landsbystade og blev en Handelsplads med bymæssig Bebyggelse. Det er derfor beklageligt, at man i den nyere Tid ikke har haft saa megen Pietetsfølelse at man har skaanet hans Grav og Mindesten paa Hammel Kirkegaard for Ødelæggelse og Tilintetgørelse.

Tommesen var gift med Mettina Elisa Grüner († 1832), Datter af Pastor Grüner i Lille-Lyngby paa Sjælland. Af Børn efterlod han sig bl. a. Datteren Lina Tommesen, der blev gift med Otto Johan Budtz, som blev Tommesens Efterfølger i Godsforvalterstillingen.

I. L. Tommesen, der var Commerceraad og Tiendekommissær, blev ved Birkedommer Søren Stillings Død 1832 udnævnt til dennes Efterfølger som Birkedommer i Frijsenborg-Faurskov Birk. Han døde den 21. Juni 1839.

Højskoleforstander N. P. Simonsen, Hesselballe.

Af Villads Villadsen.

Mange af den opvoksende Slægt kender næppe Navnet Hesselballe Højskole, og dog var denne Højskole for 50—60 Aar siden et Samlingssted, hvor Ungdommen i vid Omkreds søgte til, dels som Elever, dels som Tilhørere ved de maanedlige Aftenmøder om Vinteren. Det var vel særlig den Ungdom, der var noget paa-virket i grundtvigsk Retning, som mødtes her, og de kunde i Reglen fylde den temmelig store Forsamlingssal, der i 1881 var opført ved Skolen. Forstander Simonsen var vel ikke saa veltalende, som saa mange andre Højskolemænd, men der var dog altid noget godt at hente for de Tilhørere, der Vinter efter Vinter fyldte op om hans Talerstol. Jeg og mange andre fra Egaa forsømte sjældent at gaa den ca. 1 Mil lange Vej til Hesselballe for at deltage i disse Møder.

Jeg var Elev paa Hesselballe Højskole i Vinteren 1883, og jeg har senere været paa et Par andre Højskoler, men jeg maa sige, at jeg lærte mest paa Hesselballe, særlig husker jeg Forstander Simonsens Foredrag om Verdenshistorien — et ukendt Emne for Almueskolens Elever. Der blev ogsaa lagt et stort Arbejde paa Tegning, særlig Frihaandstegning, hvortil den knappe Fritid tid blev benyttet. Ogsaa Skrivning blev der lagt Vægt paa, og i de forholdsvis faa Timer, der ofredes paa dette Fag, skete der — jeg tror for alle Elevernes Vedkommende — en forbavsende Forandring i den rigtige Retning. Her som andre Steder var det Lysten, der drev Værket.

Niels Peter Simonsen blev født den 9. Januar 1847. Faderen, Hans Peter Simonsen, var Snedker og boede paa Stautrup Mark, og da han ikke var særlig velstillet, maatte Sønnen ud at tjene i 10-Aars Alderen, dog hjalp han inden sin Konfirmation Faderen med Snedkerhaandværket. Som Dreng mistede han sin Moder, der døde af sorte Kopper under en Epidemi paa Egnen. Hendes Formaning om at søge Trøst hos Gud under alle Forhold

Højskoleforstander N. P. Simonsen.